

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС: Модернізація системи вищої освіти України

*Матеріали VI Міжнародної наукової конференції
“Модернізація системи вищої освіти відповідно
до Програми розвитку освіти в Україні на 2005–2010 роки”,
м. Судак, Автономна Республіка Крим,
20 травня 2006 р.*

*та Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Вища освіта в контексті державної політики України”,
м. Київ, МАУП, 14 грудня 2006 р.*

Київ 2007

ББК 74.58(4УКР)я43
Б79

Відповідальний редактор *В. М. Чирков*
(видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”)

Болонський процес: Модернізація системи вищої освіти
Б79 України: Матеріали VI Міжнар. наук. конф. “Модернізація системи вищої освіти відповідно до Програми розвитку освіти в Україні на 2005–2010 роки”, м. Судак, Автономна Республіка Крим, 20 трав. 2006 р. та Всеукр. наук.-практ. конф. “Вища освіта в контексті державної політики України”, м. Київ, МАУП, 14 груд. 2006 р. — К. : МАУП, 2007. — 328 с.: іл. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-755-6

У пропонованому збірнику наукових праць висвітлюються проблеми модернізації системи вищої освіти України, трансформації освітньої системи країни в умовах розвитку постіндустріального суспільства. Вища освіта розглядається в контексті державної політики України.

Для науковців, державних службовців, менеджерів освіти, викладачів і студентів, які навчаються за такими напрямками і спеціальностями: державне управління, політологія, менеджмент, маркетинг, педагогіка, міжнародні відносини.

ББК 74.58(4УКР)я43+74.58я43

ISBN 978-966-608-755-6

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Бок С. В. <i>Формирование межкультурной компетенции у студентов при изучении иностранного языка с помощью информационных технологий</i>	169
Сурмяк Ю. Р. <i>Організаційно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ і вищих навчальних закладів у правовиховній роботі</i>	176
Голован М. В., Доброгорська О. І., Кравченко Л. В. <i>Проблема аналізу впливу культурної глобалізації на систему професійної підготовки менеджерів</i>	188
 Розділ II	
ВИЩА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	192
Корсак К. В., Косенко О. І., Ольховська Ж. П. <i>Нові горизонти вищої освіти і науки в Україні ХХІ століття</i>	193
Онищук Л. А. <i>Роль органів державного управління у виробленні стратегії реформування освіти на засадах гуманізму</i>	202
Торосян О. М. <i>Гуманітарна освіта: проблеми і тенденції розвитку</i>	208
Похресник А. К. <i>Сектор вищих навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації — “гордіїв вузол” системи вищої освіти України</i>	215
Ластовченко І. О. <i>Підвищення духовності нації і державна стратегія розвитку освіти в Україні</i>	221
Сацький П. В. <i>Актуальні аспекти комплексного реформування системи вищої освіти України</i>	224
Матюхін В. О., Кобзєва О. В. <i>Визначення стратегії розвитку недержавних вищих навчальних закладів на основі SWOT-аналізу</i>	235
Шилов Ю. О. <i>Проблема виникнення державності в підручниках України</i>	245
Сучкова Е. Д., Сучков А. А. <i>Роль интеллектуальных ресурсов в формировании инновационных стратегий и обеспечении технологической конкурентоспособности</i>	260

В. О. МАТЮХІН

проф.

О. В. КОБЗЄВА

асист.-проф.

*Прикарпатський інститут ім. М. Грушевського МАУП,
м. Львів*

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ

Постіндустріальне суспільство ХХІ ст. характеризується зростанням впливу людського капіталу на економічний і соціальний розвиток країни та належне його місце у світовій спільноті.

У сучасній економіці визначальним виробничим ресурсом стають знання та інформація. Важливим чинником економічного зростання і соціального розвитку України може стати вища освіта. В її структуру входить понад 900 вищих навчальних закладів (ВНЗ) I–IV рівня акредитації, у тому числі понад 200 недержавних ВНЗ, мережа яких сформувалась за роки незалежності.

Динамічні трансформаційні процеси на ринку освіти, зокрема посилення міжнародної інтеграції та приєднання України до Болонської конвенції, а також збільшення чисельності недержавних ВНЗ, формування попиту і пропозиції освітніх послуг з урахуванням вимог ринку праці, посилення конкуренції у зв'язку з несприятливими демографічними факторами якісно змінюють функцію і роль системи стратегічного управління вищою освітою. У працях [2; 3] розглянуто окремі питання стратегічного управління ВНЗ. Але невирішеним питанням залишається дослідження стратегії розвитку недержавних ВНЗ, що визначає актуальність досліджуваної проблеми.

За роки незалежності в Україні сформувався сектор недержавної вищої освіти. Відповідно до Конституції України і За-

кону України “Про вищу освіту” була задекларована рівність всіх форм власності та створена мережа недержавних вищих навчальних закладів, у складі якої понад 200 ВНЗ I–IV рівня акредитації, у тому числі понад 120 ВНЗ III–IV рівня.

У 2005 р. у недержавних ВНЗ навчалось понад 400 тис. студентів, що становить близько 16 % загальної чисельності студентів у країні. Зокрема, у Львівській області працює 22 відокремлених структурних підрозділи недержавних ВНЗ, де навчається понад 10 тис. студентів. Так, за чисельністю студентів МАУП у Львівській області посідає п'яте місце після Національного університету “Львівська політехніка”, Національного університету ім. Івана Франка, Дрогобицького державного педагогічного університету та Національного лісотехнічного університету України. Десятки тисяч випускників недержавних ВНЗ успішно працюють у всіх галузях господарського комплексу, у тому числі в органах державного управління. За останні роки інвестиції недержавного сектору освіти у розвиток освітнянської галузі склали понад 1 млрд 200 млн грн. Недержавними ВНЗ сплачено в державний бюджет в якості податків сотні мільйонів гривень, створені десятки тисяч робочих місць для висококваліфікованих викладачів, інженерно-технічних працівників і педагогів, і все це — без бюджетного фінансування. Тому є всі підстави стверджувати, що сектор недержавної вищої освіти має значну частку в економіці освітнянської галузі України і водночас вирішує найважливішу соціальну проблему — підготовка інтелектуального потенціалу суспільства, висококваліфікованих кадрів для забезпечення економічного розвитку держави, оскільки відомо, що понад 60 % ВВП створюють працівники з вищою освітою.

Недержавні вищі навчальні заклади, виконуючи соціальну та економічну функції, є суб'єктами господарської діяльності, а тому їм притаманні дії всіх економічних законів. У зв'язку з цим трансформаційні ринкові процеси, які відбуваються у державі, суттєво впливають на їх діяльність. Це передусім перехід до ринкових відносин і приватизація, зміна структури промислового виробництва, зростання частки сектору послуг, формування середнього класу, подолання безробіття та міжнародні інтеграційні процеси як поступ до Європейського Союзу.

Процеси приватизації системи вищої освіти дали змогу створити мережу недержавних ВНЗ, які останніми роками завдяки їх динамічному розвитку привнесли багато інноваційних управлінських рішень, нових освітніх технологій у вищу школу. Яскравим прикладом цього є найбільший недержавний вищий заклад освіти України — Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Зміна структури промислового виробництва та зростання частки сектору послуг викликають необхідність впровадження у ВНЗ нових спеціальностей і спеціалізацій відповідно до вимог ринку праці. З формуванням середнього класу і зменшення рівня безробіття зростає попит на вищу освіту на комерційній основі та відповідно збільшується контингент студентів. Також зазначимо, що міжнародні інтеграційні процеси, зокрема приєднання України до Болонської конвенції, зобов'язують кардинально підвищити якість навчання, матеріально-технічне забезпечення навчального процесу новітніми засобами інформаційної та мультимедійної технології, а також підвищити рівень практичної підготовки студентів задля їхнього успішного працевлаштування.

Таким чином, ефективність розвитку недержавного сектору вищої освіти залежить як від пріоритетів розвитку економіки країни в цілому, так і від пріоритетів розвитку системи вищої освіти. Недержавна система вищої освіти повинна бути гнучкою і має динамічно реагувати на зміни, які відбуваються в ринковій економіці, та орієнтуватись на ринкові засади функціонування.

Всебічний розвиток недержавного сектору вищої освіти впливає на економічне зростання країни і рівень життя населення, сприяє прискореному розвитку науково-технічного прогресу. Сучасні професійні знання для населення країни забезпечують подолання соціальних проблем, передусім безробіття.

Аналіз кон'юнктури ринку послуг вищої освіти виявив низку особливостей для недержавних ВНЗ порівняно з державним сектором вищої освіти:

- якщо недержавному сектору вищої освіти притаманна ринкова модель, то державному сектору — модель змішаної ринкової економіки. У 2005 р. понад 40 % обсягу набо-

ру студентів державних ВНЗ фінансувались з бюджету, а в 2006 р. заплановано збільшити їх бюджетне фінансування до 50 %;

- упродовж багатьох десятиків років формувалась матеріально-технічна база державних ВНЗ, а недержавні вищі навчальні заклади повинні створити її за кілька років;
- у державних ВНЗ був сформований стабільний професорсько-викладацький склад із гарантією пенсійного забезпечення;
- останніми роками деякі державні ВНЗ отримують держзамовлення на випускників з відповідним їхнім працевлаштуванням.

З викладеного вище випливає, що державний і недержавний сектори вищої освіти діють у нерівноправних умовах щодо конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Рішенням цієї проблеми для недержавних ВНЗ України є вибір інноваційної моделі стратегії розвитку. Цей шлях відповідає тенденції реформування парадигми світової та вітчизняної освіти — переходу від підтримуючої до інноваційної освіти та спрямованості на інноваційний розвиток світової економіки.

Стратегію ВНЗ визначаємо як узагальнюючу модель дій щодо перспективного їх розвитку. Недержавні ВНЗ завдяки незалежності прийняття управлінських рішень і можливості їх більш динамічної реалізації порівняно з консервативною моделлю управління державних ВНЗ вибирають стратегію розробки і впровадження інноваційних заходів в усіх сферах своєї діяльності, що забезпечує їх конкурентоспроможність в умовах ринкових відносин.

Внутрішні можливості та чинники зовнішнього середовища недержавних ВНЗ визначаємо за допомогою методики SWOT-аналізу [1], яка була поширена на дослідження сфери освіти. Результати SWOT-аналізу на прикладі Прикарпатського інституту МАУП наведено в табл. 1–3.

На основі даних про зовнішнє середовище здійснено аналіз наявних можливостей і загроз організації (табл. 1).

На основі даних про внутрішнє середовище здійснено аналіз сильних і слабких сторін організації (табл. 2).

Визначивши стан зовнішнього та внутрішнього середовища, будуємо матрицю SWOT (табл. 3). На чотирьох полях розглянути

можливі парні комбінації, які потрібно враховувати при виборі стратегії. Поле “СiМ” передбачає стратегії, які використовують сильні сторони організації для реалізації можливостей; поле

Таблиця 1

Оцінка можливостей і загроз зовнішнього середовища організації

Компонента / чинник	Вагомість чинника	Вплив на організацію	Напрямок впливу	Рівень важливості чинника
1	2	3	4	5
Соціально-культурна / Збільшення відсотка населення з вищою освітою	5	2	+1	10
Технологічна / Необхідність у нових спеціальностях у зв'язку з розвитком НТП	5	3	+1	15
Політико-правова / Можливість працевлаштування за кордоном	3	1	+1	3
Економічна / Працевлаштування за другою освітою (перепідготовка)	2	2	+1	4
Економічна / Конкуренція серед 20 ВНЗ Львівської області III–IV рівня акредитації	3	3	–1	–9
Демографічна / Зменшення контингенту абітурієнтів	5	2	–1	–10
Політико-правова / Проблеми ліцензування в МОН України	2	2	–1	–4

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Економічна / Збільшення рівня інфляції та вартості енергоносіїв	2	1	-1	-2
Загальний рівень впливу зовнішнього середовища				+7

Примітки: 1. Вагомість чинників: сильне значення — 5; помірне — 3; слабе — 2. 2. Вплив на організацію: сильний вплив — 3; помірний — 2; слабкий — 1. 3. Напрямок впливу: позитивний — (+1); негативний — (-1).

Таблиця 2

Оцінка сильних і слабких сторін організації

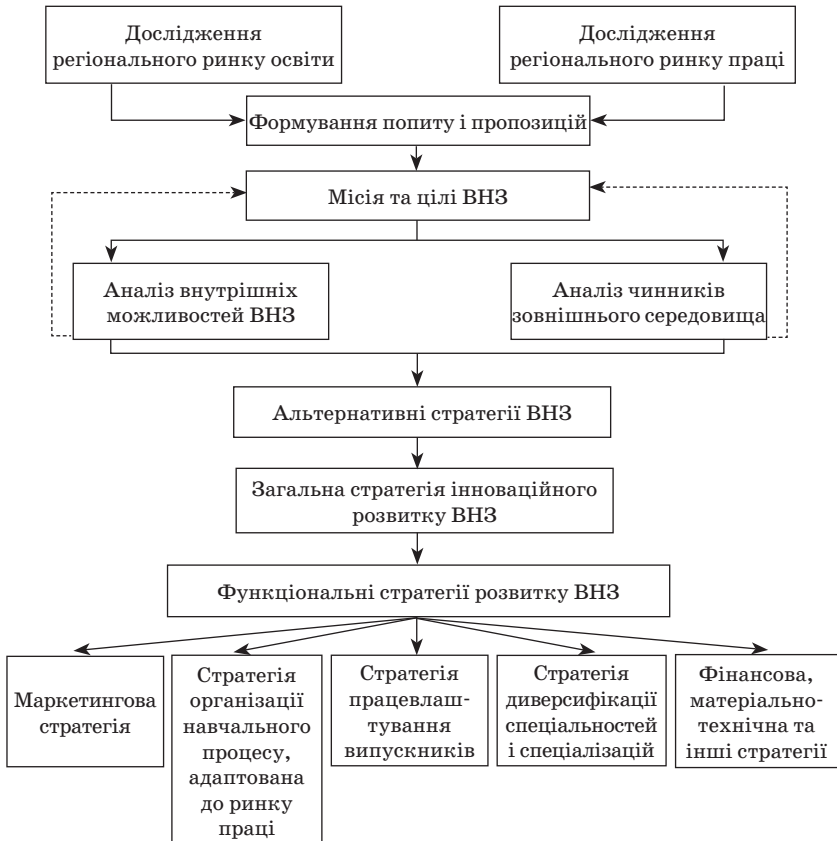
Компонента / чинник	Вагомість чинника	Вплив на організацію	Напрямок впливу	Рівень важливості чинника
1	2	3	4	5
Дослідження і розвиток / Інноваційна форма навчання	5	3	+1	15
Кадри / Високий рівень професорсько- викладацького складу	5	2	+1	10
Маркетинг / Послуги з працевлаштування студентів	3	2	+1	6
Навчальний процес / Забезпечення навчально-методичною літературою	2	2	+1	4
Навчальний процес / Недостатня матеріально-технічна база	3	3	-1	-9
Фінанси / Недостатній рівень заробітної плати викладачів	3	2	-1	-6
Фінанси / Невисокий рівень плати за навчання	2	2	-1	-4

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5
Кадри / Умови праці працівників	2	1	-1	-2
Загальний рівень впливу внутрішнього середовища				+14

Примітки:

1. Вагомість чинників: сильне значення — 5; помірне — 3; слабке — 2.
2. Вплив на організацію: сильний вплив — 3; помірний — 2; слабкий — 1.
3. Напрямок впливу: позитивний — (+1); негативний — (-1).

Модель стратегії інноваційного розвитку недержавних ВНЗ

Матриця SWOT

O-T		Можливості (O)		Загрози (T)	
W-S	Збільшення відсотка населення з вищою освітою	Необхідність у нових спеціаль- ностях у зв'язку з розвитком НТП	Можливість працевлашту- вання за другою освітою (перепідготовка)	Працевлашту- вання за другою освітою (перепідготовка)	Збільшення рівня інфляції та вартості енергоносіїв
	“СіМ”				
	Інноваційна форма навчання	1. Розробка інноваційної очно-дистанційної форми навчання, що забезпечує стабільний набір студентів			
	Високий рівень професорсько- викладацького складу	2. Розробка професорсько-викладацьким складом навчально-методичної документації для введення нових спеціалізацій, у тому числі з менеджменту туризму			
	Послуги з працевлаш- тування студентів	3. Перепідготовка фахівців із середньо- спеціальною та вищою освітою з отриманням державного диплома та євродиплома			
Сильні сторони (S)		“СіЗ”			
Забезпечення навчально- методичною літературою		1. За рахунок якісного покращення професорсько- викладацького складу (захист дисертацій аспірантами і здобувачами) збільшити ліцензований обсяг набору студентів			
		2. Провести рекламну кампанію щодо забезпечення студентів навчально- методичною літературою на електронних носіях і використання інформаційних технологій у навчальному процесі			
Слабкі сторони (W)		“СлМ”			
Недостатня матеріально- технічна база		1. Надання додаткових послуг в “Кар’єра-центрі” та сприяння у працевлаштуванні випускників			
Недостатній рівень зарплати викладачів		2. Створення навчально-консультативних центрів у районах області для залучення школярів сільських районів на підготовчі курси			
Невисокий рівень плати за навчання		3. Проведення щороку Обласної шкільної олімпіади “Перспективи розвитку туризму в Карпатському регіоні” з метою збільшення набору студентів			
Умови праці працівників		“СлЗ”			
		1. Покращення матеріально-технічної бази за рахунок збільшення контингенту студентів і коригування оплати за навчання відповідно до індексу інфляції			
		2. Організація проведення платних фахових курсів в Українському народному університеті з метою збільшення зарплати штатних викладачів і покращення умов праці співробітників			

“СіЗ” — стратегії, які використовують сильні сторони для усунення загроз; поле “СлМ” — стратегії, які мінімізують слабкі сторони організації, використовуючи можливості ситуацій; поле “СлЗ” — стратегії, які мінімізують слабкі сторони організації та загрози, що виникли у зовнішньому середовищі.

Проведений SWOT-аналіз свідчить, що Прикарпатський інститут МАУП, незважаючи на існуючі загрози і слабкі сторони, має досить стабільну позицію на ринку освітніх послуг і реальні перспективи для подальшого розвитку.

Оптимістичний прогноз передбачає подальше збільшення контингенту студентів завдяки розробці та впровадженню інноваційної очно-дистанційної форми навчання, введенню нових спеціальностей, які мають попит на ринку праці, та наданню студентам послуг з працевлаштування.

Вплив загроз і слабких сторін планується усунути за рахунок покращення матеріально-технічної бази Прикарпатського Інституту, підвищення заробітної плати та умов праці викладачів і співробітників.

На підставі SWOT-аналізу здійснюється коригування цілей ВНЗ і визначаються альтернативні стратегії. Аналіз стратегічних альтернатив приводить до формування загальної стратегії ВНЗ як стратегії інноваційного розвитку. Стратегія інноваційного розвитку недержавних вищих закладів визначається як цілісна система функціональних підсистем (стратегій), кожна з яких має ознаки інноваційного характеру та забезпечує конкурентоспроможність недержавних ВНЗ на ринку освіти і ринку праці (рисунок).

Інноваційний характер функціональних підсистем забезпечується проведенням науково-дослідних робіт у таких двох напрямках:

- для визначення стратегічного розвитку ВНЗ відповідно до напрямів його діяльності;
- для виконання науково-дослідних робіт на замовлення сторонніх організацій: державних органів влади, промислових підприємств, банківських установ, корпоративних і комерційних структур різних галузей економіки.

Інноваційні функціональні стратегії розвитку недержавних ВНЗ визначають напрями наступних досліджень:

- моделювання маркетингової стратегії;

- формування стратегії організації навчального процесу, адаптованої до вимог ринку праці;
- аналіз механізму стратегії працевлаштування випускників;
- визначення науково-методичних засад стратегії диверсифікації навчальних спеціальностей і спеціалізацій.

Література

1. *Кіндрацька Г. І.* Стратегічний менеджмент: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 366 с.
2. *Коміренко В.* Приєднання до Болонського процесу як євроінтеграційна стратегія України: аспекти, проблеми, прогнози // Освіта і управління. — 2005. — Т. 8, № 3–4. — С. 175–181.
3. *Матюхін В. О., Кобзєва О. В.* Організаційна модель та особливості менеджменту вищого навчального закладу // Наукові праці МАУП. — 2006. — Вип. 1(13). — С. 24–32.